

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Ústav etnologie

Náměstí Jana Palacha 2
116 42 Praha 1
Tel.: +420 221 619 622, 625
E-mail: ethno@ff.cuni.cz

POSUDEK VEDOUCÍHO DIPLOMOVÉ PRÁCE

Transformace podoby trickstera v současném ruském dětském folkloru

Irina Ruchkina

Ústav etnologie FF UK, Praha 2015, 88 s.

Relativně malý zájem jak o ruskou slovesnou folkloristiku, tak i o ruský slovesný folklor jako takový v posledních letech negativně poznamenal domácí folkloristická bádání, která se – na rozdíl od jiných etnologických/antropologických subdisciplín, na ruský a postsovětský prostor stále poměrně silně napojených – krátkodobě zaměřila především na recepci západních teoretických a metodologických přístupů a tamními paradigmaty definovaných témat a výzkumných terénů. Jeden z celosvětově bez jakýchkoli pochyb nejvýznamnějších a nejvlivnějších folkloristických akademických prostorů (hovořit v ruském případě o pouhé jedné jediné „škole“ či „paradigmatu“ by bylo v případě tamní výrazné plurality přístupů obrovskou chybou) tak ponechala – bez využití dlouholetých kontaktů minulosti s ruskou folkloristikou – bohužel poněkud stranou. Domácí etnologie tak dodnes do značné míry postrádá výraznější reflexi paradigmatických proměn ruské folkloristické vědy posledních let – zmínit můžeme například kontroverzní koncept *postfolkloru*, diskutovaný přitom v západní folkloristice již od konce 90. let 20. století.

O to více je třeba uvítat diplomovou práci Iriny Ruchkiny zabývající se aktuálním – ale mimo vlastní Rusko a postsovětský prostor takřka neznámým – soudobým dětským folklorním žánrem tzv. *sadistických veršovanék*, analyzovaným pomocí přístupů nejen široce chápané folkloristiky, ale i kulturní antropologie a psychologie, tedy oborů, které se – byť v radikálně odlišných historických obdobích, kulturních areálech a folklorních a mytologických textech (viz práce Clauda Lévi-Strausse a Carla Gustava Junga, do určité míry i Vladimira Jakovleviče Proppa) – zabývaly ústředními tématy, které rezonují i v tomto svérázném žánru dětského folkloru. Vedle prezentace, analýzy a interpretace tohoto zajímavého korpusu textů si autorka vytkla i druhý ambiciózní úkol, inspirovaný dílem předního ruského folkloristy Jeleazara Moisejeviče Meletinského: srovnat rysy hlavního aktéra sadistických veršovanék, *chlapečka*, s archetypem *trickstera* pohybujícím se v rámci širokého mytofolklorního kontinua od stvořitelských mýtů až k profánním

folklorním pohádkám a anekdotám. Oba tyto cíle – tedy kritická prezentace unikátního folklorního žánru a jeho komparace s tricksterským cyklem – považuji v rámci práce za splněné, i když za dovedněji vypracovaný pokládám spíše ten první z nich.

K hlavním pozitivům práce Iriny Ruchkiny patří především komplexní deskripce zkoumaného fenoménu, který popisuje nejen za využití poznatků předních ruských folkloristů současnosti (především Michaila Lurieho, ale i M. Belousova, A. Lyskova a O. Trykové), ale i vlastní samostatné sémiotické a především strukturně-typologické analýzy velkého množství folklorních textů, získaných nejen pomocí publikovaných edic, ale i několika vlastních výzkumných sond. Na práci je nutné ocenit i pečlivé a nebývale citlivé zacházení s terminologií (viz např. velice obsáhlá poznámka č. 15 na s. 36 věnovaná etickým a emickým aspektům označení zkoumaného folklorního žánru), dovednou snahu o aplikaci konkrétních metodologických postupů (typologické, respektive strukturně-typologické a sémiotické analýzy), které jsou v úvodu práce jasně prezentovány (u folkloristicky laděných prací relativně nezvyklý, a o to více vítaný jev) a především neustálou a mnohdy velice plodnou snahu o zohlednění a interpretaci historických, politických, společenských a kulturních *kontextů* zkoumaných *textů* (za zmínku stojí především hypotézy o literární inspiraci těchto folklorních útvarů, jejich souvislost se subkulturními tendencemi sovětské společnosti 70. let 20. století a především místy až brilantní analýza jejich vztahu k oficiální sovětské poezii, kterou částečně parodovaly, o vztahu k dětské vývojové psychologii a folklorní poetice nemluvě).

Za potenciální negativum práce je pak možné považovat místy možná trochu násilně působící obecné sepětí tématu soudobého dětského folkloru s tématem analýzy tricksterského cyklu; na tuto cestu byla ale autorka do značné míry navedena částí (velice respektuhodné) využitě literatury, tak původním inspiračním zdroji pro napsání této práce. Tato kritika je ale možná do značné míry odrazem badatelských preferencí vedoucího práce, který není – jak již několikrát vyjádřil na více místech – velkým příznivcem takto obecně nastavených výzkumných témat, které ze své podstaty pracují především se sekundárními zdroji (popřípadě komentovanými folklorními edicemi) a vzhledem k své šíři a především inter- či transdisciplinárnímu záběru jsou možná vhodnější spíše pro práci disertační. Musím zde zopakovat své přesvědčení, že folkloristika v domácím podání by mohla/měla u většiny výzkumných projektů (a u těch absolventských především!) začít pracovat na dílčí, většinou empirické úrovni jednotlivých prostorově i chronologicky jasně definovaných etnografických dat specifického výzkumného terénu, a teprve na základě jejich pečlivé dokumentace a analýzy postoupit na vyšší interpretační úroveň. V české etnologii probíhá tento proces paradoxně často zcela opačným směrem, a ústí (dokonce i na úrovni habilitačních prací) v ryze deskriptivně působící přehledové texty sumarizující poznatky z běžně dostupné sekundární literatury (což ale zcela není případ posuzované práce, která samostatně analyzuje různé typy folklorních textů pomocí několika různých přístupů, a empirická složka u ní poměrně výrazně dominuje).

Přes výše zmíněné výtky je bakalářská práce Iriny Ruchkiny zajímavým a inspirativním textem využívajícím celou řadu v domácím kontextu téměř neznámých pramenů a teoretických přístupů, které komparuje do výsledné syntézy, která je promyšlená, argumentačně sevřená, interpretačně dostatečně hluboká a v mnoha aspektech i výrazně inspirativní.

Shrnutí:

Předloženou diplomovou prací je možné označit za kvalitní text splňující podmínky pro obhajoby prací této úrovně.

Předložený text proto **doporučuji k obhajobě (hodnocení 2)**.

V Praze dne 2. 9.2015

PhDr. Petr Janeček, Ph.D.